Eduskunnan työelämä ja tasa-arvovaliokunta 18.4.2024
HE 13/2024 vp

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Kiitän kunnioittavasti lausuntokutsusta. Jaan hallituksen huolen julkisen talouden kestävyydestä ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjasta väestön ikärakenteen vuoksi. Toimet perustuvat hyvin pitkälti työttömien taloudellisten kannustimien parantamiseen eikä työttömyysturvaa/sosiaaliturvaa saavien koulutuksen kannustimia tai koulutuspolkuja vahvisteta toisin kuin Tanskassa on tehty.

Viimeaikainen kausaalimalleihin perustuva kirjallisuus osallistumisjoustoista ei kuitenkaan viittaa merkittäviin työllisyysvaikutuksiin (kts. Lundberg ja Norell, 2020). Kleven (2023) on tutkimuksellaan haastanut aikaisempaa konsensusta etuuksien ja verojen muutosten vaikuttavuudesta työhön osallistumiseen. Kirjallisuus kattaa kuitenkin pääasiassa tiettyjä ryhmiä, kuten pienten lasten äitejä, eikä pitkän aikavälin vaikutuksia tunneta hyvin (kts. Matikka, Harju & Kosonen, 2016). Esimerkiksi Tanskan valtiovarainministeriö käyttää työllisyysarvioissaan pienempää joustoa (0.1) kuin Suomen VM (Andersen, 2019, s. 12).

Kannustumiin reagointi riippuu kohderyhmästä. Hallituksen esitys ansiopäivärahan porrastuksesta koskee helpommin työllistyviä ansiopäivärahaa saavia, joilla on aiempaa työhistoriaa. Työllisyysaste on kuitenkin kehittynyt suotuisasti, ja työttömien joukossa voi olla aiempaa enemmän vaikeammin työllistyviä. Arvioissa on perustellusti käytetty suomalaistutkimuksesta saatua työttömyyden keston joustoa bruttokorvausasteen suhteen (Uusitalo & Verho, 2010). Kirjallisuuden perusteella joustoissa on kuitenkin suurta hajontaa, ja niihin liittyy huomattavaa epävarmuutta.

Hallituksen esityksessä esitetään ansiopäivärahan porrastusta, joka heikentää sen tasoa. Tanskassa porrastusta ei ole. Ruotsissa porrastus (70 %) tulee 200 päivän jälkeen, ja hallituksen esityksessä jo 40 päivän jälkeen. Taulukossa 1 on esitetty pienipalkkaisten (2/3 keskimääräisestä palkasta) nettokorvausasteita Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa. Huomattavaa on, että nettokorvausteet olivat verrokkimaita pienempiä jo ennen hallituksen suunniteltuja toimia. Keskimääräisillä palkoilla maiden väliset erot eivät ole merkittäviä, mutta pienipalkkaisille vakuutusturvan säilyminen on kyseenalaista. Pidempi työttömyystyöaika voi myös johtaa paremmin soveltuvaan työpaikkaan.

Taulukko 1. Työttömyysturvan nettokorvausasteita Suomessa ja vertailumaissa.

	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Ruotsi						
Yksinasuva	82	82	68	62	63	72
Yksinhuoltaja, kaksi lasta	92	91	82	78	79	82
Pari ilman lapsia	93	93	87	84	85	88
Pari, kaksi lasta	93	93	88	85	85	89
Suomi						
Yksinasuva	76	69	64	70	66	64
Yksinhuoltaja, kaksi lasta	89	86	85	86	81	82
Pari ilman lapsia	84	83	82	83	81	82
Pari, kaksi lasta	89	86	85	86	84	85
Tanska						
Yksinasuva	87	86	85	85	85	79
Yksinhuoltaja, kaksi lasta	94	93	92	91	91	85
Pari ilman lapsia	95	94	93	94	93	91
Pari, kaksi lasta	95	94	94	94	94	92

Työttömyysjaksoksi on oletettu kuusi kuukautta, ja palkaksi 2/3 keskimääräisestä palkasta. Puolison palkaksi on oletettu keskimääräinen palkka.

Lähde: OECD (2024)

Kansainvälisessä kirjallisuudessa on kiinnetty huomiota työttömyysturvan vaikutuksiin syntyvyyteen ja vastasyntyneiden terveyteen (Dettling & Kearney, 2023; Kessler & Hevenstone, 2022). Esimerkiksi yhdysvaltalaistutkimuksen mukaan korkeampi työttömyysturvan korvausaste lieventää työttömyyden vaikutusta syntyvyyteen ja vastasyntyneiden terveyteen (Dettling & Kearney, 2023). Lapsikorotusten poistaminen ja alhaisempi ansiopäiväraha lisää taloudellista ja psyykkistä epävarmuutta pienituloisissa perheissä. On mahdollista, että heikennyksillä on vaikutuksia syntyvyyteen.

Väestörakenteen vuoksi työttömyysturvan kannustavuuden lisääminen on perusteltua, mutta toimien pitäisi olla tasapainoisia turvan ja kannustavuuden suhteen. Merkittävät heikennykset sosiaaliturvaan ja työttömyysturvaan

heikentävät luottamusta järjestelmään ja vähentävät sosiaalista koheesiota. Tanskan joustoturvamallissa työttömien taloudellinen turva on pyritty turvaamaan, ja politiikkatoimia on pyritty suunnitelmaan niin, että ne eivät lisää köyhyyttä.

Sosiaaliturvajärjestelmät ovat olleet tärkeä tekijä Pohjoismaiden menestyksessä (Stiglitz, 2015, s. 20–22). Perinteisen argumentin mukaan kehittyneet sosiaaliturvajärjestelmät toimivat automaattisina vakauttajina, jotka ylläpitävät taloudellista ja sosiaalista vakautta. Hyvin suunnitellut sosiaaliturvajärjestelmät lisäävät taloudellista (ja psykologista) turvallisuutta. Turvallisuus lisää riskinottoa, joka on dynaamisen talouden ydintä. Stiglitzin mukaan kehittyneet sosiaaliturvajärjestelmät lisäävät ihmisten resilienssiä globalisaatiota vastaan ja äänestäjien tukea globalisaatiolle. Kehittyneet sosiaaliturvajärjestelmät nostavat reservaatiopalkkaa, tuhoavat siten huonoja työpaikkoja ja kaventavat palkkaeroja (kts. Moene 2015, 64). Pohjoismaissa pienet palkkaerot ovat hyödyttäneet tuottavampia yrityksiä ja johtanut luovaan tuhoon (Barth, Moene & Willumsen, 2014). Efektiiviset minipalkat ovat kuitenkin Pohjoismaissa korkeita. Aktivointiohjelmilla, työttömien taitojen päivittämisellä ja yleisemmin koulutuksella voidaan pyrkiä varmistamaan, että mahdollisimman moni ylittää minimituottavuusrajan. Hallituksen esittämät toimet korostavat nopeaa työllistymistä koulutuksen ja inhimillisen pääoman kerryttämisen sijasta.

Helsingissä 17.4.2024

KTT Heikki Palviainen

Kirjallisuus

Andersen, T. M. (2019). Labour market policies in Denmark. https://www.regjeringen.no/contentassets/b9ac9f756f21467f8a3230e9a8cdafa4/no/sved/2_andersen_labour.pd

Barth, E., Moene, K. O., & Willumsen, F. (2014). The Scandinavian model—an interpretation. *Journal of public economics, 117*, 60-72.

Dettling, L. J., & Kearney, M. S. (2023). The Cyclicality of Births and Babies' Health, Revisited: Evidence from Unemployment Insurance (No. w30937, p. 20230110808). National Bureau of Economic Research.

Kessler, D., & Hevenstone, D. (2022). The impact of unemployment benefits on birth outcomes: Quasi-experimental evidence from European linked register data. *PloS one, 17*(3), e0264544.

Kleven, H. J. (2023). The EITC and the extensive margin: A reappraisal. https://www.henrikkleven.com/uploads/3/7/3/1/37310663/kleven_eitc_march2023.pd

Lundberg, J., & Norell, J. (2020). Taxes, benefits and labour force participation: A survey of the quasi-experimental literature. *Journal of the Finnish Economic Association, 1*(1), 60-77.

Matikka, T., Harju, J., ja Kosonen, T. (2016). Tuloverotuksen vaikutus työn tarjontaan. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 5/2016. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/7955

Moene, K. O. (2015). Teoksessa M. Kaldorja J. Stiglitz (Toim.) *The quest for Security: Protection without Protectionism and the Challenge of Global Governance*. (s. 48-74). Columbia Unversity E-Book

OECD (2024). Net replacement rate in unemployment. OECD.Stat. https://stats.oecd.org//Index.aspx?DataSetCode=NRR

Uusitalo, R., & Verho, J. (2010). The effect of unemployment benefits on re-employment rates: Evidence from the Finnish unemployment insurance reform. *Labour Economics, 17*(4), 643-654.

Stiglitz, J. E. (2015). Social Protection Without Protectionism. Teoksessa M. Kaldorja J. Stiglitz (Toim.) *The quest for Security: Protection without Protectionism and the Challenge of Global Governance*. (s. 17-47). Columbia University E-Book